

“Won’t You Be My Number Two?”

De invloed van genderquota op het rekruteringsproces van vrouwelijke burgemeesters in het Vlaams Gewest van België (2012)

Joost de Moor, Sofie Marien en Marc Hooghe

ABSTRACT: “Won’t You Be My Number Two?” The Influence of Gender Quota on the Process of Recruitment of Female Mayors in the Flemish Region of Belgium (2012)

The number of female councilors has increased significantly since the introduction of gender quotas for local elections in the Flemish Region of Belgium. However, a strong underrepresentation of women remains in the most important position in local politics: the mayoralty. Consequently, the underlying goal of the quota laws – equal representation of women and men in politics – has only been realized to a limited extent. In this article, we investigate which factors influence the inclusion or exclusion of women within three crucial stages of the recruitment process for mayors: 1) the composition of party-lists and the nomination of the first candidate on the list; 2) the acquirement of preferential votes; and 3) the appointment of the mayor. The findings of this study show that the position of first candidate on the list is crucial for the attainment of the mayoralty and that four out of five of these candidates are male. Hence, the nomination of the first candidate on this list constitutes an important exclusion mechanism in the recruitment of women as mayor.

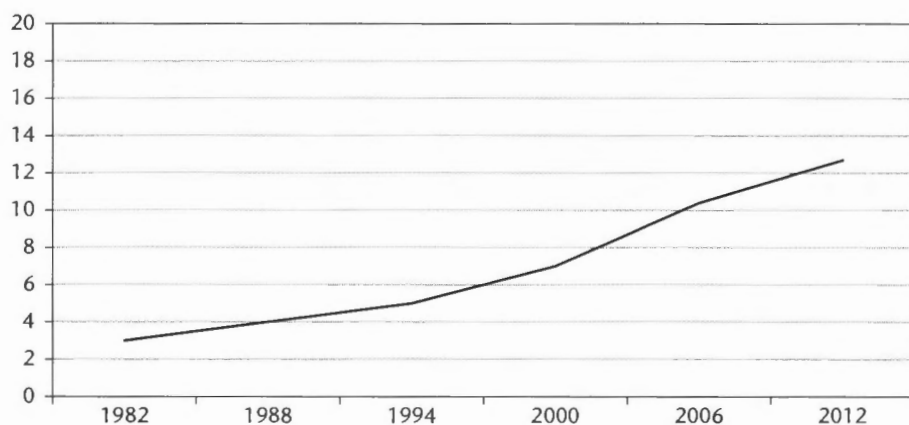
KEYWORDS: gender inequality, quota laws, local elections, female mayors

1. Inleiding

In de afgelopen decennia hebben quotawetten een belangrijke impact gehad op de vertegenwoordiging van vrouwen in het politieke systeem (Celis, Krook & Meier, 2011). Wereldwijd hebben quotawetten ervoor gezorgd dat het percentage vrouwelijke verkozenen is gestegen (Dahlerup, 2006; Franceschet, Krook & Piscopo, 2012).¹

Hoewel de vorm – en daarmee het effect – van de verschillende quotawetten sterk varieert, bevorderen quotawetten de descriptieve vertegenwoordiging van vrouwen in uiteenlopende delen van de wereld, van Argentinië tot Zuid-Korea en Costa Rica (Schwindt-Bayer, 2009). Ook in België zien we een belangrijke stijging van het aantal vrouwelijke verkozenen sinds de invoering van de quotawetten in 1994.² De wet-Smet-Tobback van 1994 stipuleerde dat maximaal twee derde van de kandidaten op de kieslijst van hetzelfde geslacht mag zijn. Met de quotawetten van 2002 werd dit aangescherpt tot maximaal 50 procent en werden politieke partijen verplicht de eerste twee plaatsen van de kieslijst in te vullen door kandidaten van een verschillend geslacht (Sliwa, Meier & Thijssen, 2008). Bij de verkiezingen van 2012 werden de wetten uit 2002 voor het eerst toegepast tijdens de lokale verkiezingen in het Vlaams Gewest,³ met als gevolg een verdere groei van het aantal verkozen vrouwen (Brumagne, 2012).

Een belangrijke kanttekening die in de literatuur wordt gemaakt bij het internationale succes van de quotawetten is dat juist op de meest invloedrijke posities de ondervertegenwoordiging van vrouwen het sterkst van kracht blijft (O'Brien, 2012). In lijn met deze verwachting zien we, ondanks de sterke stijging van het aantal vrouwelijke gemeenteraadsleden, slechts een beperkte groei in het aandeel vrouwelijke burgemeesters in het Vlaams Gewest. In dit artikel onderzoeken we de oorzaken voor deze geringe groei. Meer bepaald analyseren we de hinderpalen die vrouwelijke kandidaten ondervinden in het rekruteringsproces voor het burgemeestersambt.

Bron: IGVM (2006) en eigen aanvulling.

FIGUUR 1. Evolutie percentage vrouwelijke burgemeesters in het Vlaams Gewest.

2. Theoretisch kader

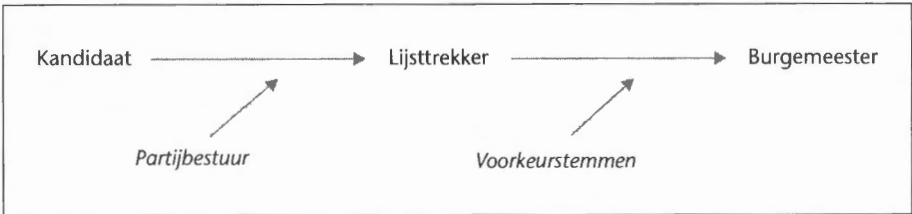
Ondanks de strenge quotawetgeving in het Vlaams Gewest is er nog steeds een sterke ondervetegenwoordiging van vrouwelijke burgemeesters.⁴ De stijging van het aandeel vrouwelijke burgemeesters na de invoering van de quotawetten is gering: van 5 procent in 1994 naar 12,7 procent in 2012 (Figuur 1).

Kortom, het aantal vrouwelijke verkozenen is gestegen maar het aantal vrouwen op de meest invloedrijke posities blijft beperkt. De vraag rijst dan of de quotawetten geleid hebben tot een meer adequate vertegenwoordiging van vrouwen in de politieke besluitvorming. Hoewel de geldende quotawetten in strikte zin enkel van toepassing zijn op de samenstelling van de kieslijsten, is het herschikken van de kieslijsten niet het finale doel van deze wetgeving. Zoals de memorie van toelichting bij de wet van 2002 aangeeft, is het achterliggende doel van de quotawetten de bevordering van de vertegenwoordiging van vrouwen in de politieke besluitvorming, gegeven de "chronische ondervetegenwoordiging van de vrouwen in de instanties waar beleidsbeslissingen worden getroffen". Dit doel kan echter slechts gerealiseerd worden, wanneer ook politieke sleutelposities in handen van vrouwelijke politici komen (Fiers *et al.*, 2006; Matland, 2012).

De beperkte groei van het aantal vrouwelijke burgemeesters is in lijn met eerdere bevindingen over de doorstroom van vrouwen naar de top van de Vlaamse politiek. Volgens Meier en Verlet (2008) blijken politici en partijen het meest terughoudend te zijn bij de evaluatie en implementatie van de quotawetten op politieke sleutelposities. Ook Fiers en collega's (2006) benadrukken dat juist die posities van waaruit vrouwelijke politici de meeste invloed zouden kunnen uitoefenen voor hen het moeilijkst bereikbaar blijven. Teneinde inzicht te verwerven in de condities waaronder vrouwen erin slagen politieke posities te bemachtigen, dient gekeken te worden naar die stappen die cruciaal zijn in het rekruteringsproces en naar de drempels die vrouwen ervaren (Matland, 2012). In dit artikel passen we Matlands schema van het rekruteringsproces van parlementsleden toe op de verwerving van het burgemeestersambt (Figuur 2). Zo trachten we te verklaren waarom de geldende quotawetten een beperkt effect hebben op het percentage vrouwelijke burgemeesters in het Vlaams Gewest. Wij focussen op drie drempels in dit proces en proberen de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden: *welke factoren zorgen voor in- of uitsluiting van vrouwelijke kandidaten in de verschillende stappen van het rekruteringsproces dat leidt tot het verwerven van het burgemeestersambt?*

Ten eerste veronderstellen we dat de benoeming tot lijsttrekker door het partijbestuur een essentiële voorwaarde is om burgemeester te worden. De lijsttrekker van de grootste coalitiepartner wordt in het Vlaams Gewest immers doorgaans burgemeester. Bijgevolg bestuderen we welke factoren de kans op een vrouwelijke lijsttrekker verhogen of verlagen. Eenmaal een kandidaat bovenaan de lijst staat, is het aantal stemmen dat hij/zij behaalt doorslaggevend voor het verwerven van

het burgemeestersambt. De Belgische wet schrijft weliswaar voor dat de Gewest-regering uit de leden van de gemeenteraad een burgemeester benoemt, maar in de praktijk is het behalen van een voldoende hoeveelheid voorkeurstemmen de primaire voorwaarde om in aanmerking te komen voor deze benoeming. Hoewel voorkeurstemmen in formele zin niet bindend zijn in het Vlaams Gewest, vervullen ze informeel een doorslaggevende rol bij het verwerven van politieke posities (Dewachter, 1967). Daarom bekijken we in een tweede stap welke factoren doorslaggevend zijn bij het uitbrengen van een stem op mannelijke en vrouwelijke kandidaten. Omdat noch het lijsttrekkerschap noch het aantal voorkeurstemmen dat een kandidaat behaalt bindend zijn voor de benoeming van een burgemeester, bestuderen we tot slot de factoren die de uiteindelijke verkiezing van vrouwelijke burgemeesters beïnvloeden.

Bron: Aangepast van Matland (2012).

FIGUUR 2. Het rekruteringsproces van burgemeesters.

De literatuur over quotawetten beschrijft enkele belangrijke factoren die bij deze stappen onderzocht dienen te worden. Een eerste factor die de vertegenwoordiging van vrouwen in sleutelposities voorspelt, is de aanwezigheid van vrouwen in sleutelposities in het verleden. Vrouwen kunnen immers dezelfde positie uitoefenen in een volgende termijn, bijvoorbeeld lijsttrekker of burgemeester (Matland, 2012). Naast dit 'herverkiezingseffect' zijn vrouwen over het algemeen sterkere voorstanders van quotawetten en van de gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de politieke besluitvorming (Meier, 2008). De verwachting is dus dat quotawetten onder een bestuur waarin vrouwen zetelen vaker zullen resulteren in de benoeming van vrouwen op topposities. Tot slot is er de positieve werking van vrouwelijke rolmodellen (Alexander, 2012; Meier, 2008; Wolbrecht & Campbell, 2008; maar zie: Studlar & McAllister, 2002). Succesvolle vrouwelijke vertegenwoordigers in sleutelposities, zoals het lijsttrekkerschap en het burgemeestersambt, vergroten de kans dat dezelfde politieke partij (maar ook andere politieke partijen) vrouwen aanstelt in sleutelposities (Matland, 2012; Meier, 2004).

Hypothese 1: *De kans op een vrouwelijke lijsttrekker of burgemeester is groter in een gemeente waarin een vrouw deze positie reeds vervult in de voorgaande termijn.*

Ten tweede toont eerder onderzoek dat er belangrijke verschillen zijn tussen de Vlaamse politieke partijen in de manier waarop zij quotawetten percipiëren (Meier & Verlet, 2008) en implementeren (Meier, 2004). Bijgevolg verwachten we dat het effect van de quotawetten niet hetzelfde is voor alle partijen. Traditioneel gezien zijn progressieve partijen ontvankelijker geweest voor genderissues en bestaand onderzoek toont aan dat voornamelijk progressieve partijen de quotawetten in sterke mate steunen en opvolgen (Caul, 2001; Celis, 2006; Meier, 2004; Meier & Verlet, 2008). We verwachten dat er in meer progressieve partijen een sterkere vertegenwoordiging is van vrouwelijke lijsttrekkers en burgemeesters dan in meer conservatieve partijen.

Hypothese 2: *In progressieve partijen is er een grotere kans dat een vrouw de positie van lijsttrekker of burgemeester zal vervullen dan in conservatieve partijen.*

Ook de grootte van de gemeente of stad kan invloed hebben op de mogelijkheden die vrouwelijke kandidaten krijgen. Het ambt van lijsttrekker en burgemeester wordt gepercipieerd als een machtigere en meer prestigieuze positie in grotere gemeenten of steden dan in kleinere gemeenten. In de literatuur wordt gesteld dat er meer hinderpalen zijn voor vrouwen voor meer prestigieuze posities (Borisjuk, Rallings & Thrasher, 2007; Fiers *et al.*, 2006). Bijgevolg verwachten we dat de kans kleiner is dat vrouwen politieke sleutelposities in handen krijgen in grotere dan in kleinere gemeenten.

Hypothese 3: *In grotere gemeenten is de kans kleiner dat vrouwen lijsttrekker of burgemeester zijn dan in kleinere gemeenten.*

Deze drie hypothesen hebben betrekking op de eerste en de laatste stap van Matlands model, maar zijn niet van toepassing op de tweede stap uit het model: het uitbrengen van voorkeurstemmen. Voor deze stap formuleren we twee afzonderlijke hypothesen. Een eerste reden die we in de literatuur vinden om al dan niet voor een mannelijke of vrouwelijke kandidaat te stemmen, is het geslacht van de kiezer. McDermott (2009) argumenteert dat mensen meer geneigd zijn te stemmen op kandidaten 'zoals zichzelf'. Tevens heeft onderzoek aangetoond dat de aanwezigheid van vrouwen niet alleen de descriptieve maar ook de substantiële vertegenwoordiging van vrouwen vergroot (Erzeel, 2012; Mansbridge, 1999), wat tevens als een prikkel kan werken voor vrouwen om op vrouwen te stemmen.

Hypothese 4: *Vrouwen hebben een grotere kans om een voorkeurstem uit te brengen op een vrouwelijke kandidaat dan mannen.*

Hoewel de positie op de lijst bij de Vlaamse lokale openlijstverkiezingen niet bindend is, behalen lijsttrekkers doorgaans meer voorkeurstemmen dan de andere kandidaten op de lijst. De lijsttrekkerspositie is voor veel kiezers doorslaggevend in het uitbrengen van een voorkeurstem. Bijgevolg is de kans dat een kiezer een voorkeurstem op een vrouw uitbrengt, en de kans dat een vrouw burgemeester wordt, groter wanneer een vrouw lijsttrekker is.

Hypothese 5: *De kans om op een vrouw te stemmen is groter als een vrouw lijsttrekker is dan wanneer een man de lijst trekt.*

In wat volgt bespreken we eerst de data die gebruikt zijn om deze hypothesen te testen en bekijken we vervolgens voor elk van de drie stappen van het aangepaste model van Matland welke van deze factoren al dan niet de inclusie van vrouwen in het burgemeestersambt bevorderen. We besluiten met een overzicht van factoren die de verkiezing van vrouwelijke burgemeesters in Vlaanderen beïnvloeden.

3. Data en methoden

In dit artikel baseren we ons op twee datasets. Ten eerste verzamelden we informatie over het geslacht en de politieke partij van de burgemeesters en lokale lijsttrekkers in de 307 gemeenten van het Vlaams Gewest in 2006 en 2012.⁵ Teneinde de lijsttrekkers uit te sluiten van de vele kleine lokale partijen die geen invloed hebben op het beleid, hebben we de dataset beperkt tot de volgende lijsttrekkers: 1) de lijsttrekkers van alle politieke partijen die meerdere zetels hebben in het Federale of Vlaamse Parlement; 2) de lijsttrekker van de politieke partij van de burgemeester indien deze nog niet opgenomen was; 3) de lijsttrekker van de grootste politieke partij of de tweede grootste politieke partij in de gemeente in 2006 (op basis van het aantal stemmen). Waar hieronder gesproken wordt over 'percentage vrouwelijke lijsttrekkers' werd steeds het percentage vrouwelijke lijsttrekkers per gemeente berekend door het aantal vrouwelijke lijsttrekkers te delen door het aantal lijsttrekkers in een gemeente die aan de bovengenoemde voorwaarden voldeden. Deze informatie is voornamelijk afkomstig van de administratie Binnenlands Bestuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (zie www.vlaanderenkiest.be).

Politieke partijen zijn steeds gecodeerd als een nationale partij of als 'lokaal'. De meeste politieke partijen komen op in de verschillende gemeenten onder de nationale partijnaam. In sommige gemeenten komen nationale partijen echter op onder een andere naam en in dat geval trachten we deze partijen toe te wijzen aan de nationale politieke partij. Wanneer er lokale lijstverbindingen zijn aangegaan, is de kieslijst gecodeerd als de politieke partij die de lijst trekt en die de grootste partij vormt. Daarnaast namen in verschillende gemeenten lokale lijsten deel aan de verkiezingen. Indien deze lokale lijsten niet te herleiden waren naar een nationale politieke partij, kregen ze de code 'lokale lijst' (lokale lijsten die het hoogste of het tweede hoogste aantal stemmen behaalden in 2006 of die de burgemeester leverden). In totaal werden 1.410 lokale kieslijsten in het onderzoek opgenomen.

Ten tweede maken we gebruik van de 2012 PARTIREP exitpoll survey (Dassonneville *et al.*, 2013). Naar aanleiding van de lokale verkiezingen van 2012 zetten verschillende Belgische universiteiten (KU Leuven, ULB, UA, VUB, UHas-

selt) en de Hogeschool Gent een exitpoll op in het kader van de interuniversitaire attractie pool PARTIREP. Veertig Belgische gemeenten werden toevallig geselecteerd binnen verschillende clusters gebaseerd op socio-economische status van de gemeente (voor meer informatie: Dassonneville, Marien & Hooghe, 2012). Binnen deze gemeenten werden vervolgens stembureaus toevallig geselecteerd. Het aantal getrokken stembureaus per gemeente stond in verhouding tot de grootte van de gemeente. Naar ieder getrokken stembureau werd een team van twee interviewers gestuurd. Iedere vijfde kiezer die het stembureau verliet, maakte deel uit van de steekproef. De responsgraad was 37,9 procent en de dataverzameling resulteerde in 4.591 face-to-face interviews. In dit artikel maken we gebruik van de resultaten voor de 23 geselecteerde gemeenten van het Vlaams Gewest ($N = 2.644$).

Een belangrijke innovatie van deze exitpoll is de combinatie van een traditionele vragenlijst met een 'mock ballot'. Een mock ballot is een exacte kopie van het eigenlijke stembiljet, waarop de kiezer haar/zijn volledige stem kan weergeven. De mock ballot is een waardevol instrument om voorkeurstemmen te analyseren, gegeven het proportionele kiessysteem met open lijsten en de mogelijkheid om meerdere voorkeurstemmen uit te brengen. Deze methode werd eerder gebruikt in Iers verkiezingsonderzoek (Marsh & Sinnott, 2008). Na ieder interview werd aan respondenten gevraagd om de mock ballot zelfstandig in te vullen. Teneinde de vragenlijst en mock ballot met elkaar te verbinden, hadden beide een uniek identificatienummer.

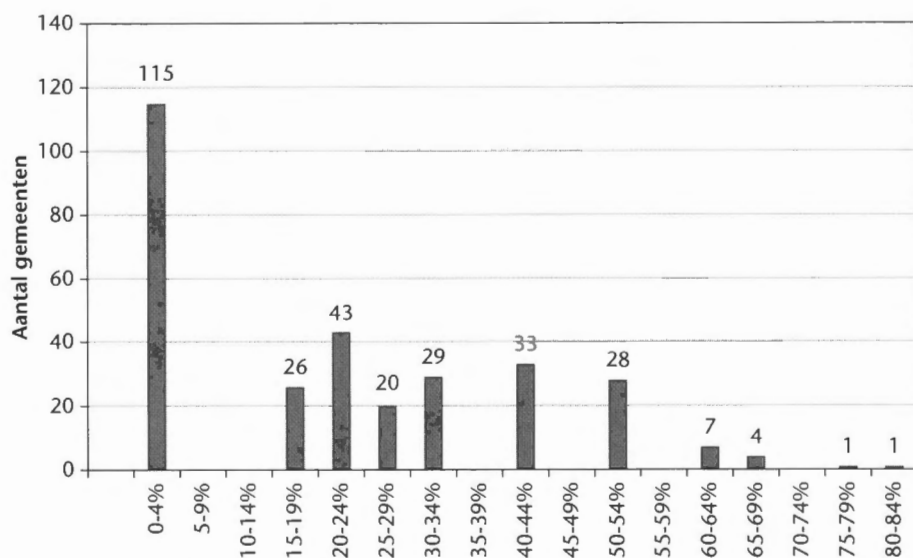
4. Resultaten

4.1 *Analyse lijsttrekkers*

We beginnen onze analyses met een studie van de eerste stap van het rekruteringsproces voor de verwerving van het burgemeestersambt: het lijsttrekkerschap. De resultaten in Tabel 1 tonen dat er na de invoering van de quotawetten nog steeds een sterke ondervertegenwoordiging van vrouwelijke kandidaten aan de top van de lijst is. Slechts één vijfde van de lijsttrekkers is een vrouw. Dit geldt zowel voor 2006 als voor 2012 en de strengere reglementering lijkt dus vooral een effect te hebben op de invulling van de tweede plaats op de lijst, eerder dan op de keuze voor de lijsttrekker. Met betrekking tot de drie stappen die leiden tot het burgemeestersambt, vinden we in het lijsttrekkerschap een eerste uitsluitingsmechanisme. De vraag is hoe deze aan- of afwezigheid van vrouwelijke lijsttrekkers te verklaren valt. Zoals hierboven besproken, verwachten we dat de volgende drie factoren de kans op een vrouwelijke lijsttrekker beïnvloeden: (1) de aanwezigheid

van vrouwelijke lijsttrekkers en een vrouwelijke burgemeester tijdens de laatste verkiezingen; (2) de politieke partij van de lijsttrekker; (3) het aantal inwoners van de gemeente.

De descriptieve resultaten tonen inderdaad substantiële verschillen in het percentage vrouwelijke lijsttrekkers tussen de gemeenten (Figuur 3) en de politieke partijen (Tabel 1) in het Vlaams Gewest.

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en eigen berekeningen.

FIGUUR 3. Verdeling percentage vrouwelijke lijsttrekkers over de gemeenten.

TABEL 1. Percentage vrouwelijke lijsttrekkers per politieke partij in het Vlaams Gewest.

Politieke partij	2006	2012
CD&V	14,7	21,5
(Open) VLD	20,1	19,6
N-VA	-	18,8
sp.a	17,1	22,0
Groen	40,2	28,1
Lokale partij	13,0	15,2
Vlaams Belang	15,8	21,2
Totaal	18,7	20,6
N	1.236	1.410

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en eigen berekeningen.

Teneinde deze verschillen te verklaren, voeren we een multilevel logistische regressieanalyse uit. We maken gebruik van een multilevelanalyse, omdat de variabelen in de analyse op verschillende niveaus gemeten werden. Op het niveau van de gemeente werden de grootte van de bevolking, het geslacht van de zittende burgemeester en het percentage vrouwelijke lijsttrekkers in de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 vastgesteld. De politieke partij en het geslacht van de lijsttrekker werden op het niveau van de politieke partij vastgesteld. De resultaten in de tabellen zijn *odds ratio's* en dienen gelezen te worden als een schatting van de toename van de kans dat een vrouw lijsttrekker is wanneer de onafhankelijke variabelen met één eenheid stijgen.

Over het antwoord op de vraag welke factoren de kans op een vrouwelijke lijsttrekker verhogen, geeft Tabel 2 een eenduidig beeld: enkel de aanwezigheid van een vrouwelijke burgemeester en het percentage vrouwelijke lijsttrekkers in de voorgaande verkiezingen in een gemeente verhogen de kans significant dat er in een gemeente een vrouwelijke lijsttrekker aan de verkiezing zal deelnemen.⁶ Daarmee is onze eerste hypothese met betrekking tot lijsttrekkers bevestigd: wanneer vrouwen in voorgaande termijnen sleutelposities innamen, vergroot dit de kans dat tijdens de volgende verkiezingen een vrouw de kieslijst zal aanvoeren. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn de herverkiezing van vrouwen, het rolmodeffect en de invloed van vrouwen in de politiek op de implementatie van de quotawetten. Voor hypothesen 2 en 3 bieden de resultaten in Tabel 2 geen bewijs: we vinden geen significante verschillen tussen de partijen en ook het bevolkingsaantal van een gemeente heeft geen effect.

TABEL 2. Multilevel logistische regressie vrouwelijke lijsttrekkers 2012.

	Vrouwelijke lijsttrekkers 2012
Vrouwelijke burgemeester 2006	2,29***
Percentage vrouwelijke lijsttrekkers 2006	1,01*
Bevolking gemeente	1,00
Politieke partij (ref. cat. = CD&V)	
Groen	1,41
sp.a	1,02
(Open) VLD	0,87
N-VA	0,82
Vlaams Belang	0,94
Lokale partij	0,68
Constante	0,21***

$N_{partijen} = 1.410$. $N_{gemeenten} = 307$. Sig. = *: $p < .05$; **: $p < .01$; ***: $p < .001$.

Noten: Odds ratio's zijn weergegeven. Log likelihood = -705,61. McFadden Pseudo $R^2 = 0,024$. ICC = 0,021.

4.2 *Analyse van het stemgedrag*

De aanwezigheid van een vrouwelijke burgemeester en het percentage vrouwelijke lijsttrekkers in 2006 vergroten de kans dat het partijbestuur een vrouwelijke lijsttrekker aanstelt in 2012. Maar wordt er daadwerkelijk meer op vrouwen gestemd wanneer zij de lijsttrekkerspositie innemen? Om deze vraag te beantwoorden onderzoeken we het stemgedrag van de kiezers aan de hand van de 2012 PARTIREP exitpoll. Zo trachten we inzicht te verwerven in hoe kiezers hun stem gebruiken om gendergelijkheid te faciliteren of te verhinderen. Aan de hand van de resultaten van de mock ballot kunnen we op een zeer accurate wijze nagaan op welke kandidaten kiezers een voorkeurstem hebben uitgebracht.

Tabel 3 toont dat bijna de helft van de respondenten alleen op mannen heeft gestemd. Een vijfde van de respondenten heeft alleen op vrouwen gestemd. Een derde stemde op zowel mannelijke als vrouwelijke kandidaten. Deze groepen omvatten echter ook kiezers die slechts één voorkeurstem hebben uitgebracht en uiteraard kan die ene stem dan enkel naar een vrouw of een man gaan. Als we de respondenten die meer dan één voorkeurstem hebben uitgebracht nader bestuderen, zien we dat de overgrote meerderheid op zowel mannen als vrouwen heeft gestemd. 17 procent van deze respondenten brengt echter meerdere voorkeurstemmen uit en steunt hiermee enkel mannelijke kandidaten. Slechts 7 procent van deze respondenten bracht meerdere voorkeurstemmen uit op enkel vrouwelijke kandidaten.

TABEL 3. **Stemgedrag Vlaamse kiezers.**

	Alle kiezers	Kiezers met meer dan één voorkeurstem
Alleen op vrouwen	21	7
Alleen op mannen	45	17
Op mannen en vrouwen	34	76
Totaal	100%	100%
N	1.678	720

Bron: 2012 PARTIREP Exit Poll, 23 gemeenten Vlaams Gewest. Gewogen naar leeftijd en geslacht.

In de volgende paragrafen trachten we dit stemgedrag te verklaren door de resultaten van de mock ballot te koppelen aan de resultaten van de vragenlijst. Hierbij richten we ons op die kiezers die meerdere voorkeurstemmen uitbrengen en bekijken we in lijn met onze hypothesen het effect van het geslacht van zowel de kiezer als de lijsttrekker. De beschrijvende gegevens in Tabel 4 tonen inderdaad aan dat vooral vrouwelijke kiezers enkel op vrouwen stemmen. De meerderheid van de kiezers die enkel op mannen stemt, zijn mannen. Opval-

lend is echter dat ook heel wat vrouwen alleen op mannen stemmen: 40 procent van de kiezers die enkel voorkeurstemmen uitbrachten op mannelijke kandidaten is een vrouw.

TABEL 4. Stemgedrag volgens geslacht.

	Vrouwen	Mannen	Totaal
Alleen op vrouwen	75	25	100%
Alleen op mannen	40	60	100%
Op mannen en vrouwen	49	51	100%

Bron: 2012 PARTIREP Exit Poll. 23 gemeenten Vlaams Gewest. N = 720. Kiezers die meer dan één voorkeurstem uitbrachten. Gewogen naar leeftijd en geslacht.

Om een beter inzicht te verwerven in dit stemgedrag, maken we ook hier gebruik van een multivariate analyse. De afhankelijke variabele omvat drie categorieën, namelijk 'stemmen op alleen vrouwelijke kandidaten', 'stemmen op alleen mannelijke kandidaten' en 'stemmen op zowel mannelijke als vrouwelijke kandidaten'. Om hypothesen 4 en 5 te testen voegen we het geslacht van de kiezer toe op individueel niveau en het geslacht van de lijsttrekker op het niveau van de politieke partij. We controleren in de analyse voor leeftijd en opleidingsniveau van de kiezer. De meest geschikte analysemethode is bijgevolg een multinomiale regressieanalyse waarin 'stemmen op mannen en vrouwen' als referentiecategorie fungeert. We maken gebruik van multilevel random interceptmodellen, met 484 kiezers genest in 82 lokale (afdelingen van) partijen.

De resultaten in Tabel 5 bevestigen de verwachting dat vrouwelijke kiezers een significant grotere kans hebben om enkel op vrouwelijke kandidaten te stemmen dan mannelijke kiezers, waarmee we onze vierde hypothese gesteund zien. De kans om op mannelijke kandidaten te stemmen is echter niet significant verschillend voor mannelijke of vrouwelijke kiezers. Een andere belangrijke factor die het stemmen voor vrouwelijke of mannelijke kandidaten beïnvloedt, is het geslacht van de lijsttrekker. De kans dat een kiezer alleen op vrouwen stemt is groter indien een vrouwelijke kandidaat de lijst trekt waarop hij/zij stemt. De kans om alleen op mannen te stemmen is tevens significant kleiner indien de lijst waarvoor men een stem uitbrengt getrokken wordt door een vrouw. Ook de resultaten van deze analyse wijzen dus op het cruciale belang van de lijsttrekker en ondersteunen onze vijfde hypothese.⁷ Hoewel Htun en Jones (2002) beargumenteren dat de volgorde van kieslijsten minder belangrijk is voor de verkiezing van vrouwen in openlijst-systemen, zien we dat bij de Vlaamse lokale verkiezingen het lijsttrekkerschap zeer belangrijk is.

TABEL 5. Verklaren van stemgedrag: resultaten multilevel multinomiale regressie.

	Alleen op vrouwen	Alleen op mannen
Vrouw	3,266**	0,784
Opleidingsniveau (ref. = Hoger onderwijs)		
Lager secundair	0,899	1,211
Hoger secundair	2,400*	1,671
Leeftijd (ref. = 50+)		
18-30	0,542	1,367
31-50	1,057	1,119
Vrouwelijke lijsttrekker	3,099**	0,404*
Constante	0,023***	0,182***
Variantie tussen gemeenten = 1,62%		
Log likelihood = -310,305		

N = 484 in 82 lokale partijen. Sig.: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Noten: Referentiecategorie = Stemmen op mannen en vrouwen. Risk ratio's zijn weergegeven. Variantie tussen partijen_{nlmodel} = 1,64%; Log likelihood_{nlmodel}: -328,115.

Bron: 2012 PARTIREP Exit Poll.

We kunnen besluiten dat kiezers meer op mannelijke kandidaten stemmen dan op vrouwelijke kandidaten. Bijna de helft van de respondenten die een voorkeurstem uitbrachten, stemde enkel voor mannelijke kandidaten. Slechts een vijfde van de respondenten die een voorkeurstem uitbrachten stemde daarentegen enkel voor vrouwelijke kandidaten. Als we kijken naar de respondenten die meerdere voorkeurstemmen uitbrachten, zien we dat meerdere voorkeurstemmen uitbrengen voor enkel vrouwelijke kandidaten een zeer zeldzaam stemgedrag is. Uitsluitend voor meerdere mannelijke kandidaten stemmen, gebeurt daarentegen frequent. Naast het geslacht van de kiezer is het geslacht van de lijsttrekker een belangrijke factor in het verklaren van het stemmen voor mannelijke of vrouwelijke kandidaten. Een vrouwelijke lijsttrekker verkleint de kans dat een kiezer uitsluitend op mannelijke kandidaten stemt en vergroot de kans dat hij/zij uitsluitend stemt op vrouwelijke kandidaten.

Deze bevindingen bevestigen onze veronderstelling dat, ondanks het openlijst-systeem, het geslacht van de lijsttrekker sterk verbonden is met het aandeel van de stemmen dat vrouwen in een gemeente zullen behalen, en daarmee met de kans dat een vrouw burgemeester zal worden. Het is echter nog de vraag of het aandeel vrouwelijke lijsttrekkers ook een daadwerkelijk effect heeft op de kans dat in een gemeente een vrouwelijke burgemeester verkozen zal worden. We zullen deze assumptie in het volgende gedeelte testen.

4.3 *Analyse burgemeesters*

In deze sectie bestuderen we tot slot of het aandeel vrouwelijke lijsttrekkers daadwerkelijk een positief effect heeft op de kans dat een vrouwelijke burgemeester verkozen zal raken. In lijn met onze eerste drie hypothesen bekijken we of het geslacht van de zittende burgemeester, de partij die de burgemeester levert en de bevolking van een gemeente invloed hebben op de kans dat een vrouw burgemeester wordt. Zoals reeds gesteld, heeft slechts 12,7 procent van de gemeenten van het Vlaams Gewest een vrouwelijke burgemeester. CD&V levert in 2013 de meeste burgemeesters: 137 CD&V-kandidaten werden burgemeester, van wie 18 vrouwen. Met andere woorden: 13,1 procent van de christendemocratische burgemeesters is een vrouw. De resultaten in Tabel 6 tonen soortgelijke percentages bij de andere grote politieke partijen. Opmerkelijk is dat 17,4 procent van de gemeenten met een N-VA-burgemeester bestuurd wordt door een vrouw. Eerder dan het ideologisch profiel van de partij die zich aan de rechterzijde van het ideologisch spectrum situeert, lijkt de jonge leeftijd van de partij het enigszins afwijkende patroon van N-VA te verklaren. Voor zittende burgemeesters is het vaak gemakkelijk hun mandaat te verlengen; bijgevolg verloopt de rotatie van het politiek personeel op het lokale niveau relatief traag (Ackaert, 1994). N-VA daarentegen is een relatief nieuwe politieke partij die voor de lokale verkiezingen veel nieuwe kandidaten diende aan te trekken.

TABEL 6. **Descriptieve gegevens vrouwelijke burgemeesters per partij.**

	Aantal burgemeesters		% Vrouwelijke burgemeesters	
	2013	2013	2013	2006
sp.a	25	12,0	10,3	
CD&V	137	13,1	10,8	
(Open) VLD	52	9,6	9,6	
Groen!	2	0,0	50,0	
N-VA	46	17,4	-	
Lokale lijst	45	11,1	9,1	
VB	0	-	-	
Totaal	307	12,7	10,4	

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en eigen berekeningen.

In een multivariate logistische regressie analyseren we de invloed van deze factoren op de kans op een vrouwelijke burgemeester. De afhankelijke variabele omvat het geslacht van de 307 in 2012 gekozen Vlaamse burgemeesters (met '0': een mannelijke burgemeester en '1': een vrouwelijke burgemeester). We merken in Tabel 7 op dat we met een pseudo R^2 van 0,22 relatief veel variantie kunnen verklaren met dit model. Verder zien we dat het percentage vrouwelijke lijsttrek-

kers in een gemeente een positief en significant effect heeft op de kans op een vrouwelijke burgemeester in de gemeente. Dit toont opnieuw aan dat het lijsttrekkerschap, en daarmee het geslacht van de lijsttrekker, van essentieel belang is voor de stijging van het aantal vrouwelijke burgemeesters. Daarnaast is er een sterk verband tussen het geslacht van de zittende burgemeester en de kans op een vrouwelijke burgemeester.⁸ Deze bevinding steunt onze eerste hypothese: vrouwelijke burgemeesters in een voorgaande termijn vergroten de kans dat in de daaropvolgende termijn een vrouw burgemeester zal zijn. Voor wat betreft onze tweede en derde hypothese vinden we, net als in het geval van het lijsttrekkerschap, geen steun: er zijn geen significante effecten voor de grootte van een gemeente en we vinden geen significante verschillen tussen de partijen.

TABEL 7. Logistische regressie vrouwelijke burgemeester 2012.

	Vrouwelijke burgemeesters 2012
Percentage vrouwelijke lijsttrekkers 2012	1,05***
Geslacht zittende burgemeester	4,44**
Bevolking gemeente	1,00
Politieke partij (ref. cat. = CD&V)	
N-VA	1,00
sp.a	0,87
(Open) VLD	0,58
Lokale lijst	0,72
Constante	0,04***

N = 305. Sig.: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. De resultaten in de tabel zijn odds ratio's. Pseudo $R^2 = 0,22$; Likelihood $\chi^2 = 50,61$ ***.

5. Conclusie

De meeste casestudies over de invloed van quotawetten laten zien dat deze wetgeving een positieve invloed heeft op het verwezenlijken van een evenwichtige descriptieve vertegenwoordiging van vrouwen en mannen (bv. Schwindt-Bayer, 2009). Sinds 2002 geldt in België een bijzonder strakke regel inzake quotawetten, waarbij politieke partijen de verplichting hebben voor ieder geslacht de helft van hun kieslijst te reserveren en de eerste twee plaatsen op hun lijst toe te kennen aan kandidaten van een verschillend geslacht. In 2012 waren deze regels voor het eerst van kracht bij de lokale verkiezingen in het Vlaams Gewest. Hoewel het percentage vrouwelijke gemeenteraadsleden toeneemt, blijft het percentage vrouwelijke burgemeesters echter sterk achter. Deze constatering onderstreept het belang om bij de bestudering van de impact van quotawetten "voorbij de aantallen te kijken" (Erzeel & Meier, 2011, p. 8). De quotawetten

mogen dan ontworpen zijn om de samenstelling van kieslijsten te reguleren, hun onderliggende doel – de bevordering van de vertegenwoordiging van vrouwen in de politiek – kan niet los gezien worden van de mate waarin vrouwen sleutelposities binnen het politieke systeem verwerven. Gezien het achterblijvende percentage vrouwelijke burgemeesters blijft de vraag hoe effectief de quotawetten zijn geweest.

Om dit beperkte effect nader te kunnen duiden, bouwden we in dit artikel voort op Matlands (2012) analyse van het effect van het rekruteringsproces op de verwerving van politieke posities door vrouwen. We onderzochten drie stappen die leiden tot het bemachtigen van het burgemeestersambt: het lijsttrekkerschap, het verwerven van voorkeurstemmen en uiteindelijk het burgemeesterschap. Welke factoren zorgen op elk van deze punten voor insluiting of uitsluiting van vrouwen in de strijd om het burgemeesterschap? We vinden ten eerste dat, net als het aandeel vrouwelijke burgemeesters, ook het aandeel vrouwelijke lijsttrekkers met 20,9 procent sterk achterblijft. Maar we zien ook dat er in gemeenten die reeds bestuurd werden door een vrouwelijke burgemeester een grotere kans bestaat dat partijen een vrouw aan het hoofd van hun kieslijst opstellen.

Leiden vrouwelijke lijsttrekkers ook automatisch tot meer voorkeurstemmen voor vrouwen? Uit onze analyse van stemgedrag van het Vlaamse electoraat blijkt inderdaad dat wanneer lijsttrekkers vrouw zijn, kiezers een grotere kans hebben om op vrouwen te stemmen. In lijn hiermee vinden we bij onze analyse van de 307 Vlaamse burgemeesters dat het percentage vrouwelijke lijsttrekkers in een gemeente een positieve invloed heeft op de kans dat een vrouw burgemeester wordt. We kunnen concluderen dat de sterke ondervertegenwoordiging van vrouwelijke burgemeesters te herleiden is tot een gebrek aan vrouwelijke lijsttrekkers. In de praktijk vullen de meeste politieke partijen de regel dat de topkandidaten van een verschillend geslacht moeten zijn in door een man op de eerste en een vrouw op de tweede plaats op te nemen. Vooraleer de quotawetten op lokaal niveau ertoe zullen bijdragen dat vrouwen meer invloedrijke posities zullen innemen, moet dus in eerste instantie onderzocht worden hoe partijen ertoe aangezet kunnen worden om vrouwen op de eerste plaats van hun kieslijst te plaatsen.

Noten

1. Met de termen 'vrouwelijk' en 'mannelijk' verwijzen we naar het geslacht van de persoon en doen we geen uitspraken over de 'vrouwelijkheid' of 'mannelijkheid' van een persoon. Hoewel 'verkozenen van het vrouwelijk geslacht' en 'verkozenen van het mannelijk geslacht' een meer adequate formulering is, gebruiken we in dit artikel om stilistische redenen de termen 'mannelijk' en 'vrouwelijk'.

2. We dienen op te merken dat de invoering van de quotawetten aan de basis ligt van deze stijging, maar dat ook andere factoren zoals de veranderingen in het kiessysteem in rekening gebracht moeten worden (Sliwa, Meier & Thijssen, 2011).
3. Decreet houdende de organisaties van de lokale en de provinciale verkiezingen van 8 juli 2011, BS 25 augustus 2011.
4. In het Belgische politieke systeem is het burgemeestersambt een belangrijke politieke functie die in de praktijk vaak functioneert als een springplank naar een verdere politieke carrière. In het Belgische politieke systeem weegt een burgemeestersambt politiek veel zwaarder door dan in het Nederlandse systeem (Ackaert, 1994).
5. Het Vlaams Gewest telt 308 gemeenten. We hebben het hier echter steeds over 307 gemeenten, omdat in de kleinste gemeente van het Gewest geen verkiezingen werden georganiseerd aangezien het aantal kandidaten precies even groot was als het aantal te begeven mandaten.
6. Ook wanneer we de gemeenten waarin vrouwelijke burgemeesters herverkozen werden in 2012 verwijderen uit de analyse, blijft het geslacht van de zittende burgemeester een significante voorspeller van het geslacht van de lijsttrekker.
7. We vinden dezelfde resultaten wanneer we ook de kiezers opnemen die slechts één stem uitbrachten: vrouwen stemmen vaker alleen op vrouwen en het geslacht van de lijsttrekker heeft een significant effect op de kans om enkel op vrouwen te stemmen.
8. Bij het verwijderen van de gemeenten waarin vrouwelijke burgemeesters werden herverkozen verdwijnt het significante effect van het geslacht van de zittende burgemeester. In deze analyse levert N-VA significant meer vrouwelijke burgemeesters.

Bibliografie

- Ackaert, J. (1994). *De gemeenteraadsverkiezingen*. Leuven: Davidsfonds.
- Alexander, A.C. (2012). Change in Women's Descriptive Representation and the Belief in Women's Ability to Govern: A Virtuous Cycle. *Politics & Gender*, 8 (4), 437-464.
- Borisyuk, G., Rallings, C. & Thrasher, M. (2007). Women in English Local Government, 1973-2003: Getting Selected, Getting Elected. *Contemporary Politics*, 13 (2), 181-199.
- Brumagne, E. (2012). Eén gemeente op vier kleurt vrouw (15 oktober 2012). *De Wereld Morgen*. Geraadpleegd op 10 juni 2013. www.dewereldmorgen.be.

- Caul, M. (2001). Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas. A Cross-National Analysis. *Journal of Politics*, 63 (4), 1214-1229.
- Celis, K. (2006). Substantive Representation of Women: The Representation of Women's Interests and the Impact of Descriptive Representation in the Belgian Parliament (1900-1979). *Journal of Women, Politics & Policy*, 28 (2), 85-114.
- Celis, K., Krook, M.L. & Meier, P. (2011). The Rise of Gender Quota Laws. Expanding the Spectrum of Determinants for Electoral Reform. *West European Politics*, 34 (3), 514-530.
- Dahlerup, D. (Ed.). (2006). *Women, Quotas and Politics*. London: Routledge.
- Dassonneville, R., Hooghe, M., Marien, S. & Pilet, J.-B. (Eds.) (2013). *De lokale kiezer. Het kiesgedrag bij de Belgische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012*. Brussel: VUB Press.
- Dassonneville, R., Marien, S. & Hooghe M. (2012). *PartiRep Exit-Poll 2012. Technical Report*. Leuven: Centre for Citizenship and Democracy.
- Dewachter, W. (1967). *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*. Antwerpen: Standaard.
- Erzeel, S. (2012). *Presence Theory and Beyond. An Empirical Study of Legislators' Acting on Behalf of Women in European Democracies*. (PhD dissertation). Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Erzeel, S. & Meier, P. (2011). Is er iets veranderd? De rekrutering en selectie van kandidaten door Belgische partijen na de invoering van quotawetten. *Tijdschrift voor genderstudies*, 14 (2), 6-19.
- Fiers, S., Servranckx, E., Pilet, J.-B., Hondegem, A., Delwit, P., Maddens, B. & Gerard, E. (2006). *De trajecten van vrouwen in de Belgische politiek*. Brussel: Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.
- Franceschet, S., Krook, M.L. & Piscopo, J. (Eds.) (2012). *The Impact of Gender Quotas*. Oxford: Oxford University Press.
- Htun, M. & Jones, M. (2002). Engendering the Right to Participate in Decision Making: Electoral Quotas and Women's Leadership in Latin America. In N. Craske & M. Molyneux (Eds.). *Gender and the Politics of Rights and Democracy in Latin America*. New York: Palgrave.
- IGVM (2006). *De deelname van mannen en vrouwen aan de Belgische politiek*. Brussel: Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.
- Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? *Journal of Politics*, 61 (3), 628-657.
- Marsh, M. & Sinnott, R. (2008). *Irish National Election Study 2002-2007. Data Description and Documentation*. Dublin: Trinity College Dublin & University College Dublin.
- Matland, R. (2012). Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. In J. Ballington & A. Karam (Eds.). *Women in Parliament: Beyond Numbers. A Revised Edition*. Stockholm: IDEA.

- McDermott, M.L. (2009). Voting for Myself: Candidate and Voter Group Associations over Time. *Electoral Studies*, 28 (4), 606-614.
- Meier, P. (2004). The Contagion Effect of National Gender Quota on Similar Party Measures in the Belgian Electoral Process. *Party Politics*, 10 (5), 583-600.
- Meier, P. (2008). A Gender Gap not Closed by Quotas. The Regeneration of the Public Sphere. *International Feminist Journal of Politics*, 10 (3), 329-347.
- Meier, P. & Verlet, D. (2008). La position des femmes en politique locale belge et l'impact des quotas. *Swiss Political Science Review*, 14 (4), 715-740.
- O'Brien, D. (2012). Gender and Select Committee Elections in the British House of Commons. *Politics and Gender*, 8 (2), 178-204.
- Schwindt-Bayer, L. (2009). Making Quotas Work: The Effect of Gender Quota Laws on the Election of Women. *Legislative Studies Quarterly*, 34 (1), 5-28.
- Sliwa, S., Meier, P. & Thijssen, P. (2011). De impact van party magnitude op het aantal vrouwelijke verkozenen. Gender quota in België kritisch bekeken. *Res Publica*, 53 (2), 141-165.
- Studlar, D. & McAllister, I. (2002). Does a Critical Mass Exist? A Comparative Analysis of Women's Legislative Representation Since 1950. *European Journal of Political Research*, 41 (2), 233-253.
- Wolbrecht, C. & Campbell, D. (2007). Leading by Example. Female Members of Parliament as Political Role Models. *American Journal of Political Science*, 51 (4), 921-939.

APPENDIX Descriptive gegevens 2012 PARTIREP Exit Poll.

	N	Min.	Max.	Gemiddelde	S.D.
Niveau kiezer					
Geslacht (1 = vrouw)	484	0	1	0,465	0,499
Opleidingsniveau:					
Geen of lager secundair	484	0	1	0,178	0,383
Hoger secundair	484	0	1	0,382	0,486
Hoger onderwijs	484	0	1	0,440	0,497
Leeftijd	484	0	1		
18-30	484	0	1	0,153	0,360
31-50	484	0	1	0,335	0,472
50+	484	0	1	0,512	0,500
Niveau politieke partij					
Geslacht lijsttrekker	484	0	1	0,221	0,415